

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksen lausunto HE 241/2020 vp

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitos kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle (HE 241/2020 vp). Oheinen lausunto koskee lausuntopyynnön mukaisesti pelastustoimen järjestämistä. Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksen puolesta lausunnon antaa pelastusjohtaja Harri Setälä.

Pelastustoimen uudistuksen tavoitteet:

- Ihmisten ja yhteisöjen sekä koko yhteiskunnan **turvallisuus paranee**
- **Vahvistetaan** pelastustoimen järjestelmän kykyä toimia tehokkaasti valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti
- **Kehitetään** pelastustoimen palvelujen yhdenvertaisuutta ja laatua sekä tehostetaan toiminnan kustannusvaikuttavuutta
- **Parannetaan** pelastustoimen palvelujen yhdenmukaisuutta vahvistamalla valtakunnallista johtamista ja ohjausta
- **Mahdollistetaan** valtakunnallisesti yhtenäisen järjestelmän toiminta häiriötilanteissa, suuronnettomuuksissa ja poikkeusoloissa
- **Varmistetaan** pelastustoimen palvelut harva-alueilla ja voimakkaasti kasvavissa keskuksissa
- **Varmistetaan**, että hyvinvointialueiden pelastuslaitoksilla on mahdollisuus tuottaa ensihoitopalveluja koko maassa
- Pelastustoimen johtaminen, ohjaus ja valvonta perustuvat systemaattiseen tutkimus-, kehittämis- ja arviointitoimintaan

Pelastustoimen uudistuksen tavoitteet ovat yleisesti kannatettavia. Tavoitteita ei ole mahdollista toteuttaa eikä saavuttaa, koska osaan tavoitteista liittyy lisäresurssien saaminen. Hyvinvointialueen valmisteluun liittyen pelastustoimen tavoitteiden saavuttamiseen liittyy useita epävarmuustekijöitä: rahoituslain epäkohdat, pelastustoimen alirahoitus, Sote-toimialan kustannusten nousupaineet, COVID-19-tilanteen muuttama kansallinen talous- ja terveys-turvallisuuden tilannekuva.

Rahoituslain epäkohdat

Uudistus on rahoituksellisesti voimakkaasti epätasapainoinen. Uudistus rahoitetaan vähentämällä verotuloja kunnilta ja jakamalla ne hyvinvointialueelle yleiskatteellisena rahana. Kuntien verotulojen ja hyvinvointialueelle jaettavan rahan väliin tulee uusjako, jossa osa pelastuslaitoksista saa lisää rahaa ja osalta vähentyy rahaa. Sama tapahtuu hyvinvointialueella, osa on voittajia ja osa häviäjiä. Riittävien palvelujen tuottaminen on haastavaa ja kansalaisten yhdenvertaisuus vaarantuu.

Esimerkki tämän hetken rahoituslain laskelmista:

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitos – 1,9 M€

Etelä-Pohjanmaan maakunta + 24 M€

Pelastustoimi on kansallisesti alirahoitettu

Pelastustoimi kärsii merkittävästä rahoitusvajeesta jo ennen uudistusta ja edellä olevia laskelmia. Pelastustoimialan kustannuspaineet johtuvat toimintavalmiuden ongelmista (ongelmaruudut). Aluehallintoviraston valvontatoimenpiteet palvelujen saatavuuden tasosta ovat johtamassa useiden uusien miehitettyjen paloasemien rakentamiseen. Varallaolokiistan arvioitu lasku on kymmeniä miljoonia euroja. Öljyntorjunnan ylläpitokustannusten korvausten päättyminen tuottaa ongelmia erityisesti rannikolla. Yhteisten tilannekeskusten perustaminen viidelle yhteistoiminta-alueelle ja kansainvälinen pelastustoiminta aiheuttavat uusia kustannuksia pelastustoimelle. Pelastushenkilöstö ikääntyy ja toimintakykyrajoitukset lisääntyvät. Paloasemakiinteistöjen sisäilmaongelmat johtavat uusien toimitilojen rakentamiseen. Harvaan asutun alueen pelastustoiminnan turvaaminen on haastavaa, koska sopimushenkilöstön saatavuus harva-alueella on heikkoa.

Ministerityöryhmän linjaukset lausuntokierroksen perusteella 13.10.2020

Sote-ministerityöryhmä toteaa (13.10.2020), että sisäministeriön arvion mukaan pelastustoimen kunnilta siirtyvä rahoituspohja ei kata vuoden 2020 ta-

sossa lakisääteisen palvelutason edellyttämää rahoitusta. Sisäministeriö on arvioinut alueen pelastustoimilta kerätyn tiedon perusteella yhteenlasketuksi vajeeeksi 81 miljoonaa euroa.

Edellä oleva 81 miljoonan euron rahoitusvaje on otettava huomioon vuoden 2020 tasossa. Lisäksi on otettava huomioon suunnitellut ICT-kehityshankkeet: OE sovellus (pelastustoimen valvontarekisteri), Virve 2.0 (viranomaisverkko), TUVE (julkisen hallinnon turvallisuusverkko) ja KEJO (viranomaisten yhteinen kenttäjohtamisjärjestelmä). Kehityshankkeisiin liittyy laissa määrättyjä käyttövelvoitteita. ICT-hankkeiden arvioidut kustannukset ovat kansallisesti merkittäviä ja osaa kustannuksista ei osata edes arvioida vielä.

Pelastustoimen rahoituksen laskentaperusteet eivät tunnista paikallisia eroavaisuuksia. Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksella on ollut jo vuodesta 2014 tuottavuus- ja tehokkuusohjelma, jonka tarkoitus on ollut kustannusten nousupaineiden hillintä ja tuottavuuden lisääminen. Esimerkkinä on paloautojen korirakentaminen kahdella paloasemalla. Vuoden 2020 tilinpäätösvalmistelussa tuottavuus- ja tehokkuusohjelman arvioitu kustannusten säästö on 1,5 M€.

Pelastustoimen rahoitukseen liittyy vakavia uhkia

Vaikka maakunnan rahoitus Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella lisääntyy, rahoituskokonaisuuteen liittyy pelastustoimen osalta useita epävarmuustekijöitä, jotka vaarantavat pelastustoimen riittävän rahoituksen turvaamisen. Edellisen hallitusohjelman SOTE-MAKU-uudistuksen yhteydessä Etelä-Pohjanmaalla käytiin väliaikaishallinnossa (VATE) keskustelua erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon ja pelastustoimen kustannuskehityksestä. Tuolloin kävi selväksi, että valmistelussa hyvin tarkasti seurataan millä rahoituksella toimialat siirtyvät uudistukseen. Pelastustoimi joutuu kilpailuasemaan resursseista jo valmiiksi riittämättömän laskennallisen rahoituksen johdosta, koska Sote-toimialan kustannusten nousupaineet ovat tulevaisuudessa merkittäviä. Edellä olevasta aiheutuu se, ettei pelastustoimen uudis-

tuksen tavoitteita voida saavuttaa, eikä pelastustoimi kykene tuottamaan laissa sille määrättyä palvelutasoa.

Sote-toimialan kustannukset nousevat lähitulevaisuudessa

Sote-toimialan kustannusten nousu johtuu väestön ikääntymisestä, elinai-kaodotteen kasvusta ja sen myötä sairastavuudesta, hoidon sekä hoivan tarpeen lisääntymisestä. Tutkimus-, kuvantamis- ja hoitomenetelmät tehostuvat ja kallistuvat. Kansansairaudet (liikalihavuus, MT, diabetes ja sydän- sekä verisuonisairaudet) lisääntyvät. Potilastietojärjestelmien kustannukset kasvavat räjähdysmäisesti ja yhteensopivuusongelmat tuottavat lisää kustannuksia. Hoitajamitoitus lisää merkittävästi kustannuksia. Samaan aikaan hoitoalan henkilöstön kuormittuminen ja työssä jaksaminen on otettu esille julkisuudessa. Hoitoalalta siirtyy merkittävä määrä koulutettua henkilöstöä hoitoalan ulkopuolelle. Korjaavana toimenpiteenä joudutaan parantamaan palkkausta ja työoloja, jotka sinänsä ovat oikeita toimenpiteitä, mutta johtavat vääjäämättömästi kustannusten nousuun.

COVID-19-tilanteen johdosta on syntynyt mittava koronahoitovelka, jonka purkaminen kestää vuosia. Terveysturvallisuuden henkilöstö on määrätty COVID-19-tilanteen hoitamiseen ja kiireetön hoito on järjestetty poikkeavasti, jonka johdosta sairastavuus lisääntyy. Hoitolaitokset ovat peruuttaneet ja siirtäneet leikkauksia ja kiireetöntä hoitoa. COVID-19 johdosta on jouduttu tekemään jättimäinen suojavarusteiden ja hoitovälineiden hankinta. Koronahoitovelka voidaan korjata vain kohdentamalla alalle rahaa, tarve on satoja miljoonia euroja.

Uudistuksen tilannekuva on muuttunut

Hyvinvointialueiden perustamiseen liittyvä uudistus on tehty osana hallitusohjelmaa sen hetkisessä tilannekuvassa keväällä 2018. Koko maailmaa on koskettanut vuoden 2019 lopussa alkanut COVID-19-tilanne ja se on muuttanut yhteiskuntaa terveysturvallisuuden, taloudellisen ja henkisen kriisin kautta. Edellä olevan johdosta hyvinvointialueiden perustamiseen liittyvä ti-

lannekuva ja uudistuksen lähtökohdat ovat muuttuneet siinä määrin, että uudistusta tulee kokonaisuudessaan arvioida uudelleen.

Kustannusten nousupaineet, rahoituslain epäkohdat, koronahoito-velka muodostavat uudistuksessa kokonaisuuden, jossa;

Hyvinvointialueiden perustamiseen liittyvä rahoituspohja ei ole riittävä, eikä pelastustoimen rahoitusta voida turvata hyvinvointialueella. Sen johdosta on todennäköistä, etteivät pelastustoimen uudistuksen tavoitteet toteudu. Pelastustoimi ei kykene tuottamaan sille laissa määrättyä palvelutasoa. Palveluja joudutaan karsimaan harvaanasutulta alueelta, jossa riskit ovat pienimmät, mutta vastaavasti pelastustoimen kustannukset ovat olleet alhaisimmat vapaaehtoispalokuntien johdosta. Kansalaisten yhdenvertaisuus ei toteudu. Uudistuksen tavoite ei toteudu.

Ehdotus korjaaviksi toimenpiteiksi

Pelastustoimelle tulee turvata todellisia kustannuksia vastaava rahoitus, joka on korvamerkittyä hyvinvointialueella. Rahoituksen laskennassa on otettava huomioon nykyinen kustannustaso, paikalliset olosuhteet ja hyvät toimintamallit. Suunniteltujen kehityshankkeiden rahoitus ja toteutus on turvattava.

Ensihoito

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitos ei tuota ensihoitopalvelua, mutta Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitos seuraa huolestuneena kehitystä, joka on vastoin pelastustoimen uudistuksen tavoitteita (hallitusohjelma). Pelastustoimen uudistuksen yhtenä tavoitteena oli *"Varmistetaan, että hyvinvointialueiden pelastuslaitoksilla on mahdollisuus tuottaa ensihoitopalveluja koko maassa"*. Samaan aikaan kun uudistusta valmistellaan, muutamat sairaanhoitopiirit ovat siirtäneet ensihoidon sairaanhoitopiiriin omaksi toiminnaksi. Tätä ei voida pitää uudistuksen johtamisen kannalta hyvänä toimintana.

Harri Setälä
pelastusjohtaja
ETELÄ-POHJANMAAN PELASTUSLAITOS